

Sovon *nieuws*

Kwakken: van dierentuin tot verre trektocht

Ook in dit nummer:

Ooievaarskinderen tellen
Potentiële nieuwe broeders
Vogelgriep in beeld
Roestende Ransuilen
Eerste indruk ganzen- en zwanenseizoen

Uit het **veld**

Ze vallen soms letterlijk uit de lucht. Brandganzen die getroffen zijn door vogelgriep. De besmetting die nu rondgaat in Europa is de zwaarste ooit. Bij het opruimen van de dode dieren is het oppassen geblazen. Het vogelgriepvirus kan namelijk ook gevaarlijk zijn voor mensen. Het advies is dus om niet zomaar dode dieren aan te raken.

Lees verder op pagina 18.

Foto: Marcel van Kammen

Sovon-Nieuws

In Sovon-Nieuws berichten we over de vereniging, de vogeltellingen en overige zaken betreffende vogels, met de nadruk op Nederland. Bij de samenstelling van artikelen betrachten we uiterste zorgvuldigheid. Sovon is niet aansprakelijk voor eventuele fouten die in deze uitgave voorkomen. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Redactie

John van Betteray, Loes van den Bremer, Albert de Jong, Marwa Kavelaars en Marcel Wortel.

Fotoredactie: Harvey van Diek.

E-mail: redactie@sovon.nl

Lidmaatschap

Leden ontvangen viermaal per jaar Sovon-Nieuws. Zie voor lid worden en diverse tarieven sovon.nl/lidmaatschap

Bureau

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1,
6525 ED Nijmegen.

Tel: 024 7 410 410

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

IBAN: NL37 TRIO 0391 2031 85

Lay-out:

Haas ontwerp
van Groot tot Klein

Druk:

Veldhuis Media BV

Sovon-Nieuws wordt gedrukt op FSC-papier en verstuurd in recyclebare folie van suikerriet. ISSN 1383-0635.

Foto omslag:

Kwak. Foto: Martin van der Schalk

Inhoudsopgave

6 Oeverzwaluwen in rivieroeveren en duintoppen

Langs de Maas en op de Waddeneilanden ontdekken we de laatste jaren weer vaker natuurlijke broedplaatsen.

8 Ooievaarskinderen tellen

Iedereen met een verrekijker kan nestgegevens van de Ooievaar verzamelen.

10 MUS en Merels

Meer dan de helft van de Merels broedt in steden en dorpen. Ook dit voorjaar gaan hier weer zo'n duizend vogelaars op pad voor het Meetnet Urbane Soorten.

12 Kwak: dierentuinreiger slaat zijn vleugels uit

Waarschijnlijk komen bijna alle Kwakken in Nederland tegenwoordig uit dierenparken, maar dat weerhoudt ze niet van verre trektochten.

16 In de klei: Vinger aan de pols van de Brabantse Ransuilen

Christien Hermesen: 'Een dag zonder uilen, is een dag niet geleefd.'

18 Viroloog Thijs Kuiken maakt zich ernstige zorgen over vogelgriep:

'We hebben deze pluimveeziekte niet op tijd onder controle gekregen.'

24 Een kijkje in de glazen vogelbol

Welke vogelsoorten gaan in ons land broeden, misschien? Ooit?

*Eind maart keren de eerste »
Oeverzwaluwen weer terug.
Foto: Jens Stahl*

Digitale veiligheid

Met meer dan 20.000 persoonsgegevens en meer dan 150.000 tellingen per jaar in onze databanken is er voor Sovon erg veel om zuinig op te zijn. In de nieuwe Meerjarenvisie van Sovon, die afgelopen najaar is goedgekeurd door Ledenraad en bestuur, besteden we daarom aandacht aan digitale veiligheid (in goed Nederlands 'cyber security'). Maar hoe doen we dat?

Binnen het Sovon kantoor gelden er richtlijnen over de omgang met digitale veiligheid. Inloggen op ons netwerk gebeurt via een zogenaamde tweetraps-authenticatie conform de laatste eisen op het gebied van digitale veiligheid. Bovendien zijn er strikte regels voor het gebruik van externe programma's en e-mail, beide potentiële bronnen van bijvoorbeeld virussen. Onze databanken worden dagelijks geback-up't buiten het netwerk om, zodat ze bij een eventuele digitale aanval bereikbaar blijven. Voor het veilig omgaan met persoonsgegevens heeft Sovon een stevig privacyreglement opgesteld dat geheel in lijn is met de Europese wetgeving op dit vlak.

De belangrijkste bedreigingen voor onze databanken komen uiteraard van buiten. Zo was er in het najaar van 2021 een groot veiligheidslek in een door veel organisaties gebruikt inlogprotocol. We hebben daarop onmiddellijk onze software nagelopen; gelukkig bleken we geen gebruik te maken van dat bewuste protocol. Alert blijven op nieuwe dreigingen blijft een van de belangrijkste manieren om de digitale veiligheid te waarborgen. Daarnaast gebruiken we (uiteraard) alleen de officiële versies van programma's. Voor de komende jaren willen wij ook ons netwerk een of meer keren laten aanvallen door een daartoe gecertificeerde partij. Wij hebben dat eenmaal eerder laten doen door de specialisten van de Radboud Universiteit. Hier kwamen veel nuttige adviezen uit voort die we inmiddels ook allemaal hebben doorgevoerd. Dergelijke goede ervaringen hopen we tijdens de komende 'friendly hacks' ook op te doen.

Last but not least werken we bij Sovon met een team van eigen deskundige en gemotiveerde ict-professionals die het netwerk van binnen en buiten kennen. Dat biedt de beste garantie om te komen tot optimale oplossingen bij problemen. Met de steeds grotere schaal waarop vijandige hacks worden uitgevoerd en de daaraan gekoppelde steeds ernstiger gevolgen, weten we zeker dat we dit onderwerp op de agenda moeten houden om tellers, medewerkers en opdrachtgevers goed te kunnen blijven bedienen.

— **Theo Verstrael**

directeur Sovon

⤴ Foto: Theo Verstrael

Oeverzwaluwen

in rivieroeveren en duintoppen

Voordat bouwlustige mensen de Lage Landen bevolkten, waren Oeverzwaluwen hier volledig afhankelijk van natuurlijke broedplaatsen. Dat waren vooral afgekalfde oevers langs de nog ongetemde rivier- en beeklopen. Tegenwoordig broeden veel Oeverzwaluwen in kunstwanden en zandafgravingen. Maar langs de Maas en op de Waddeneilanden ontdekken ze de laatste jaren weer vaker natuurlijke broedplaatsen. Hoe vergaat het deze gangengravers, die vanaf eind maart terugkeren uit Afrika?

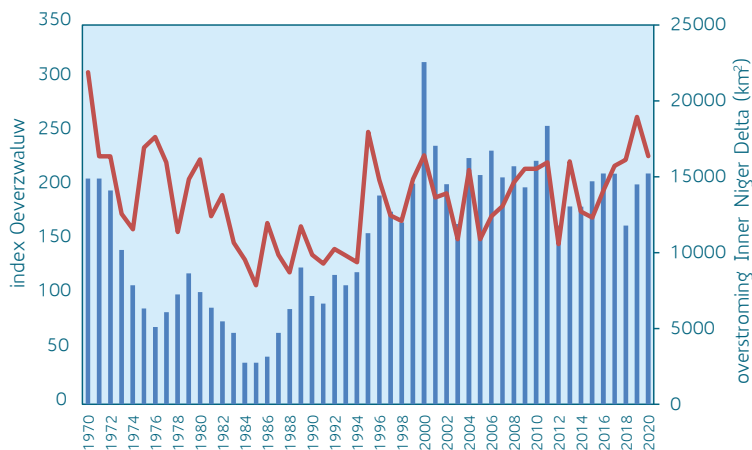
Oeverzwaluwen zijn kolonievogels die in maart en april arriveren uit hun wintergebieden in West-Afrika. In mei begint dan het broedseizoen; met hun pootjes graven ze nestgangen tot wel een meter diepte in zandwanden. In diezelfde maand wordt meestal het eerste legsel gestart en soms volgt een tweede leg, waarvan de jongen tot in september gevoed kunnen worden. In de jaren zestig werden de eerste gecoördineerde tellingen van kolonies gestart op initiatief van J. de Wilde en J. Woldendorp, in latere jaren voortgezet door Herman Leys en Dick Jonkers. Vanaf 1990 lopen de tellingen via het kolonievogelproject van Sovon.

Zwerven

Tellers van Oeverzwaluwen worden gevraagd om bij voorkeur half juni de bezette, diep uitgegraven nestholten te tellen. Dat is de periode waarin er veelal jongen van de eerste leg in de nesten zitten. Bij een nestinspectie is aan de hand van plantengroei, spinrag of instortingen te bepalen of een nest onbezet is. Soms graven vossen, marters en kraaiachtigen nesten uit. Hun bezoek verraadt zich door graafsporen bij de nestingangen. Op bouwterreinen gaan nesten weleens verloren door graafwerkzaamheden en bij hoge waterstanden kunnen oeverwanden langs rivieren overstromen. Oeverzwaluwen die hun nesten verliezen, kunnen al vroeg verkasen naar andere kolonies om daar een tweede leg te starten, soms

⤴ Oeverzwaluw verzamelt nestmateriaal.
Foto: Marcel van Kammen

Figuur 1. Oppervlakte overstromd gebied (rood) langs de Niger-rivier in de Sahel in het najaar voorafgaand aan de broedvo-gelindex van Oeverzwaluw in Nederland (blauw).

op tientallen kilometers afstand. In een on-gestoord seizoen blijven ze echter meestal in dezelfde kolonie. Jonge vogels gaan na het uitvliegen vaak bij andere kolonies op bezoek. Frank Majoor, die veel zwaluwen in de omgeving van Arnhem ringt, vangt in de zomer geregeld jonge vogels terug die hij eerder dat seizoen bij een andere kolonie ving. In augustus zitten daar soms zwaluwen met een Belgische ring bij. Kennelijk zwerven die ook naar het noorden uit.

Telinspanning

De afgelopen vijf jaren werden gemiddeld 297 bezette kolonies geteld. De telspanning verschilt wat tussen de jaren en komt neer op een dekking van 40-70% van de landelijke populatie, die op 20-30.000 broedparen wordt geschat. Zo'n driekwart van de kolonies is kleiner dan honderd nesten, maar er zijn ook grote kolonies, zoals bij een afgraving in Milsbeek (680) in 2021. In de database vallen de vaak grote verschillen tussen jaren op; dat heeft natuurlijk alles te maken met de nestplaatskeuze van deze pionier. Oeverzwaluwen zijn grotendeels afhankelijk van afgekalfde zandwanden, die meestal maar tijdelijk geschikt zijn. Van de kolonies die werden omschreven als gronddepot en die in 2021 bezet waren, was slechts 15% al vijf jaar of langer op rij bewoond. Kunstwanden lijken een bestendigere nestplek, al hangt de bezetting samen met het onderhoud: de nestpijpen moeten jaarlijks volgestopt worden met zand willen Oeverzwaluwen terugkomen. Of dat is gedaan, wordt niet per se geregistreerd bij de telling. Van de kolonies die als kunstwand geregistreerd stonden en die de laatste vijf jaar geteld werden, was ruim de helft jaarlijks bezet. Een recent fenomeen zijn kunstwanden waarin nestgangen aan de achterkant geopend kunnen worden

(o.a. Leekstermeer Gr en Leiderdorp ZH). Dat biedt naast goede telmogelijkheden ook een prachtige kans voor onderzoek naar het broedsucces.

Populatieverloop

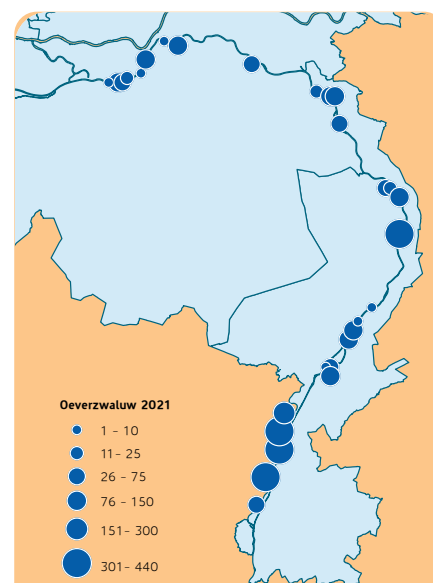
In vergelijking met 2020, wat vanaf 2009 gerekend een bovengemiddeld jaar was, lieten de Oeverzwaluwen in 2021 een terugval zien van (voorlopig) 5%. Dat verschil is gebaseerd op kolonies die in beide jaren bezet waren en geteld werden. Oeverzwaluwen komen letterlijk én figuurlijk van ver: periodes van grote droogtes in de Sahel in de jaren zeventig en tachtig hadden veel invloed op de overleving van de Europese Oeverzwaluwen. In 1981-85 ging het om een afname van zo'n 70% (Zwarts et al. 2009). In Nederland reesterden destijds nog maximaal ca. 4000 broedparen. Hoewel de Nederlandse Oeverzwaluwen veelal erg westelijk in Afrika overwinteren, was er een duidelijk verband tussen regenval en de omvang van de overstromingsvlaktes in de rivierdelta's in de Sahel en het aantal broedparen in Nederland (Zwarts et al. 2009; figuur 1). Na de droogte herstelde de populatie zich snel, waarna rond de eeuwwisseling stabilisatie optrad. Inmiddels lijkt van een verband tussen de waterstanden, die de afgelopen 25 jaar fluctueren rond een relatief hoog niveau, en onze aantallen Oeverzwaluwen niet of nauwelijks meer sprake (gegevens L. Zwarts & Meetnet Broedvogels). Blijkbaar bepalen andere factoren tegenwoordig de populatieontwikkeling.

Recent weer in duinen

De laatste tien jaar worden op steeds meer plekken op de Waddeneilanden kolonies in afgekalfde, oude duinen ontdekt. Het gaat om enkele tot tientallen nesten. Ook in Noord-Holland werden recent kleine vesti-

gingen in de duinen gevonden. Een bijzonder biotoop, zo bleek al tijdens de eerste landelijke telling in 1963, toen slechts één kolonie in duinen (Noordwijkerhout) werd gemeld (de Wilde & Woldendorp 1964).

Joost van Bruggen en Albert de Jong

Figuur 2. Kolonies van Oeverzwaluwen in 2021 langs de Maas.

Maasoevers in trek

Sinds 2006 geeft Rijkswaterstaat meer ruimte aan natuurlijke oevers langs de Maas. Over meer dan 100 km lengte is allerlei oeverbekleding verwijderd. Dat resulteert in meer natuurlijke, afgekalfde oevers die geschikt zijn voor broedende Oeverzwaluwen. Dat lijkt te helpen, want vanaf 2008 is de aantaltrend langs de Maas positief. Sinds 2015 coördineert Jan Joost Bakhuizen daar tellingen langs de rivierloop. Samen met zo'n dertig medetellers zag hij het aantal kolonies van 21 naar 37 in 2021 stijgen (figuur 2). Ook de aantallen namen toe: van zo'n 2000 naar circa 3500 nesten. De extreme hoogwatergolf vanaf 15 juli zal echter wel veel tweede legfels hebben doen sneuvelen.

Verder lezen:

- Zwarts L. et al. 2009. Living on the edge: Wetlands and birds in a changing Sahel.
- de Wilde J.J.F.E. & Woldendorp J.W. 1964. Het Vogeljaar 12: 240-247.

Ooievaarskinderen tellen

Het zoeken van nesten voor Meetnet Nestkaarten kan als een uitdagende klus klinken. Maar sommige soorten maken het zoeken en bekijken van nesten juist verrassend eenvoudig. De Ooievaar is hier een voorbeeld van: iedereen met een verrekijker kan nestgegevens van de Ooievaar verzamelen. Het observeren van ooievaarsnesten leidt tot interessante bevindingen die ons kunnen helpen om deze in Nederland nog niet zo lang geleden zeer zeldzame broedvogel beter te begrijpen.

De zware periode waar Ooievaars in de vorige eeuw mee te maken hadden, is inmiddels verleden tijd. De populatie heeft sindsdien een indrukwekkende groei doorgemaakt, die nog steeds voortzet. Ondanks dat het momenteel erg goed gaat met de populatie, blijft het van belang om de broedprestaties van Nederlandse Ooievaars te volgen. Zo kunnen we in de gaten houden of verdere groei van de populatie te verwachten is.

In de periode 1995–2017 wisten Ooievaars gemiddeld steeds iets minder jongen groot te brengen per succesvol nest. Dit hoeft niet alarmerend te zijn en kan er bijvoorbeeld mee te maken hebben dat ze meer met elkaar concurreren omdat ze inmiddels in grotere dichtheden voorkomen (van Turnhout et al. 2017). Als het broedsucces van de Ooievaar blijft dalen, ligt een aanstaande stabilisatie van de Nederlandse populatie voor de hand, mede afhankelijk natuurlijk van hoe de sterftecijfers zich ontwikkelen.

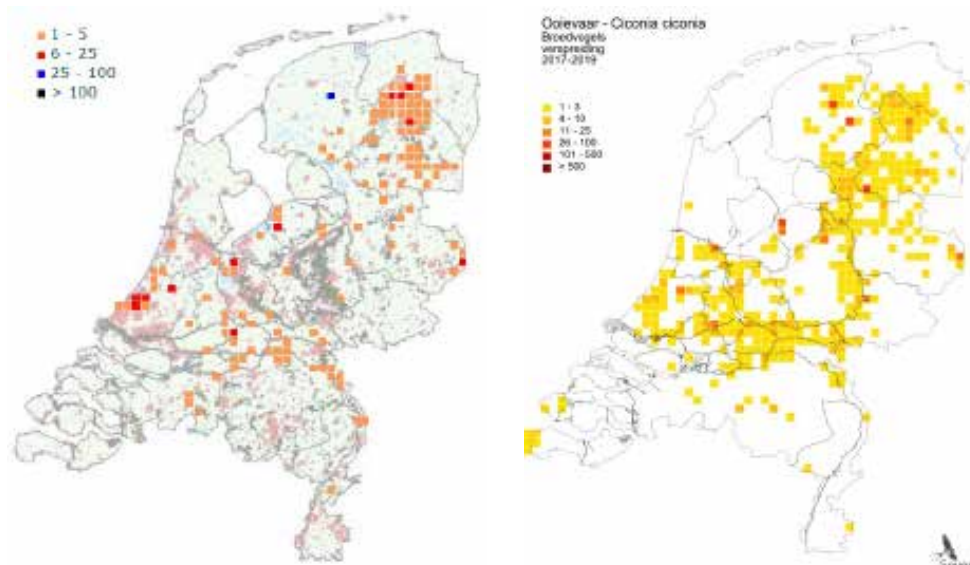
Moelijk broedseizoen voor Ooievaars in 2021

In de jaren 2018–2020 vlogen er, tegen de neerwaartse trend tot dat moment in, juist relatief veel jongen uit per succesvol nest (gemiddeld 2,3, figuur 1). Een verrassende constatering, temeer dit tevens erg droge (voor)jaren waren waarin regenwormen, stapelvoedsel voor jonge ooievaarskuikens, moeilijker te vinden moeten zijn geweest. Kennelijk hebben ooievaarsouders voldoende kunnen overschakelen op ander voedsel, zoals verscheidene insecten en veldmuizen. Die laatste piekten in 2019 in grote delen van het land. Mogelijk heeft de droogte geholpen om de jonge ooievaarskuikens warm en droog te houden op hun aan de elementen blootgestelde nesten.

Het broedseizoen van 2021 ging ook goed van start met veel bezette nesten. In mei, wanneer veel Ooievaars met nog jonge en kwetsbare kuikens zitten, sloeg het weer echter om. Aanhoudende

✚ *Meestal vliegen er twee jongen per succesvol nest uit.*
Foto: Marcel van Kammen

Figuur 2. Aantal ingevoerde nestkaarten van de Ooievaar per atlasblok in 2021 (links) en aantal broedparen per atlasblok in 2017-2019.

regen en kou maakten het voor de ouders lastig om hun kuikens goed warm te houden en als gevolg stierven veel jonge Ooievaarders aan onderkoeling. Dit resulteerde in een laag nestsucces in 2021: maar 65% van de gestarte nesten slaagde erin om minstens één jong groot te brengen. Sinds 1997 kenden slechts vier jaren een lager nestsucces (figuur 1).

Het belang van nestonderzoek

Hoewel we het afgelopen decennium jaarlijks rond de 350 nestkaarten van Ooievaarders binnenkrijgen, een mooie steekproef van de ongeveer 1250 broedparen in Nederland, zijn er nog hiaten in onze kennis. Zo wordt er niet bij al deze nesten een nacontrole uitgevoerd om na te gaan of de jongen succesvol zijn uitgevlogen (na het ringen). En bedenk daarnaast: de gegevens zijn even waardevol als een nest uiteindelijk geen uitgevlogen jongen oplevert. Uit sommige regio's komen maar weinig nestkaarten binnen, waaronder kerngebieden als de uiterwaarden van de IJssel, de Kop van Overijssel en delen langs de Nederrijn en de Lek (figuur 2). Meer gegevens uit deze gebieden zijn dan ook zeer welkom!

Ooievaardersnesten observeren

Ooievaardersnesten zijn makkelijk te vinden en observeren; als de jongen eenmaal zo groot zijn dat ze van onderaf zichtbaar zijn. Uitgebreide kennis is dus zeker niet nodig om mee te helpen met

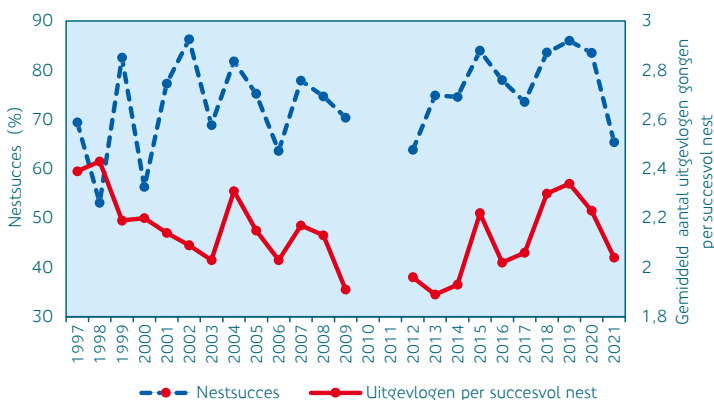
nestonderzoek naar de Ooievaar. Al in februari, maar zeker in maart, zijn ooievaarderskoppels weer met regelmaat samen op hun nest te vinden. Het liefst keren ze elk jaar naar hetzelfde nest terug. Deze nesten zijn vaak al op grote afstand goed te bekijken met een verrekijker of telescoop, zodat de vogels niet verstoord hoeven te worden. Sommige nesten zijn zelfs (bijna) op ooghoogte te bekijken, bijvoorbeeld vanaf een dijk of uitkijktoren.

Begin april worden doorgaans de eieren gelegd. Ooievaarders laten hun legsel vrijwel nooit alleen en vanaf dit moment zal er dan ook een broedende ouder op het nest te zien zijn. De kuikens, die eind april of begin mei uit het ei komen, zijn aan het begin nog lastig te zien. Wanneer de oudervogel opstaat zullen de kleine jongen met de kopjes omhoog bedelen, waardoor ze soms boven de nestrand uitkomen. Wanneer ouders na terugkomst van een foerageersessie voedsel op het nest uitbraken zijn er ook met zekerheid jongen. Naarmate de jongen groeien zijn ze steeds makkelijker te zien, maar gaan ze ook meer op hun ouders lijken. De grijszwarte snavel blijft echter een kenmerk van de jongen. Na het uitvliegen blijven de jongen nog een tijdje in het territorium van hun ouders rondhangen en keren ze soms terug naar het nest.

Meedoen

Ken jij één of meer bewoonde ooievaardersnesten in jouw omgeving? Door gedurende het broedseizoen enkele keren het nest te bekijken, kun je een waardevolle bijdrage leveren aan Meetnet Nestkaarten. Voor Ooievaarders is er een speciale online invoermodule beschikbaar waarin gegevens eenvoudig geregistreerd kunnen worden. Deze is te bereiken via de website van Sovon of STORK (Stichting Ooievaarders Research & Knowhow), of direct op stork.sovon.nl. Zo kun je bijdragen aan onze kennis van het broedsucces van Ooievaarders én leer je het gezinsleven van 'jouw' Ooievaarders elk jaar beter kennen.

— Bernice Goffin (Sovon) en Annemieke Enters (STORK)

Figuur 1. Het gemiddelde jaarlijkse nestsucces (% nesten met minstens één uitgevlogen jong) en aantal uitgevlogen jongen per succesvol nest (2010 en 2011 te weinig gegevens).

Literatuur:

van Turnhout C., Enters A., van Nee W. & Nienhuis J. 2017. Trends in broedprestaties van Nederlandse Ooievaarders. *Limosa* 90: 178-185.

MUS en Merels

In 2022 staat de Merel volop in de spotlights van tellers en onderzoekers. Meer dan de helft van de Merels broedt in steden en dorpen, het terrein waar ook dit voorjaar weer zo'n duizend vogelaars op pad gaan voor het Meetnet Urbane Soorten (MUS). Wat laten hun tellingen zien?

Tijdens de veldwerkperiode voor de Vogelatlas (2013-15) was de Merel nog onze talrijkste broedvogel. Dat ruime voorkomen is niet altijd zo geweest. Oorspronkelijk waren Merels schuwe bosvogels, die zich in de afgelopen twee eeuwen echter als succesvolle cultuurvolgers ontwikkelden. Nozeman & Sepp (1770-1829) schreven: 'De Merel mag een inbooreling genoemd worden, want hy wordt jaerlyks gebroed in sommigen onzer bosschen, dikwils in onze griendten, en meest aen de slootkanten op de koppen van geknotte willigenstooven.' Uit deze beschrijving kun je opmaken dat de soort niet zo algemeen was, zeker niet in dorpen en steden.

Ruim de helft van de Merels broedt tegenwoordig in urbaan gebied. Deze standvogels zijn alleseters, al vormen in het voorjaar vooral regenwormen en andere ongewervelden het stapelvoedsel. Buiten het broedseizoen worden ook bessen en fruit gegeten en profiteren ze van bijvoeders in tuinen. De broedperiode is van maart tot in augustus; ze bouwen dan hun nesten in struiken, heggen, struweel, klimplanten, maar ook op muren, richels en onder afdaken. Ondanks deze brede smaak raakte deze bekende tuinvogel toch in zwaar weer.

Dalende aantallen

Met MUS worden Merels vanaf random telpunten in de bebouwde kom geteld. De belangrijkste telling valt in de eerste periode, in de maand april, wanneer Merels vooral rond zonsopkomst te horen zijn. In 2007-2016, de eerste tien jaar van MUS, nam het aantal Merels met gemiddeld 1% per jaar af. Dat lijkt weinig, maar over deze periode van 9 jaar bedraagt de afname dan al 9%. Voor 2007 namen Merels bovendien ook af in bebouwd gebied, zo laten de schaarse BMP-gegevens zien. Vanaf augustus en september van 2016 versterkte het usutu-virus deze afname, die begon in het zuidoosten van ons land. In 2017 veroorzaakte de ziekte vooral een afname in de hoge delen van Nederland. In de twee jaren erna ging usutu door heel het land. In drie jaar tijd verloren we een derde van de Merels. De afname in Hoog-Nederland was duidelijk groter dan in de lage delen (figuur 1). In Limburg en Noord-Brabant was het effect uiteindelijk het grootste, in de drie noordelijke provincies het kleinste. Door deze sterke afname is de Merel niet meer de talrijkste broedvogel, maar staat de Huismus nu op één. Vanaf 2019 is de afname in het stedelijk gebied echter gestopt en de laatste twee jaar nemen de aantallen weer iets toe.

Verschillen tussen wijken

In grote lijnen zijn de trends in de verscheidene wijktypen (figuur 2) vergelijkbaar met de landelijke afname. Maar er zijn wel verschillen tussen wijktypen. In nieuwbouw (na 1990) en in oude wijken (binnensteden en dorpskernen gebouwd voor 1900) is de afname in vijftien jaar minder groot dan in andere delen van het stedelijk gebied. Tot 2017 werden de hoogste gemiddelde aantallen per telpunt vastgesteld in wijken met een ruime opzet (open) en in parken. Daar is meer ruimte voor tuinen en openbaar groen en dus

meer leefgebied voor broedende Merels. Maar zonder uitzondering namen Merels in alle wijktypen af.

Nieuw jaar, nieuwe kansen

Spannend is of het recente herstel bij de Merel zal doorzetten. In het Jaar van de Merel gaan we dat natuurlijk volgen, evenals de ontwikkelingen van andere soorten. In februari zijn 130 postcodegebieden op vacant gezet omdat ze in de recente jaren niet of nauwelijks werden geteld. Vorig jaar zijn zo'n 60 postcodegebieden met nieuwbouw toegevoegd aan MUS. Kortom, er is weer volop

MUS-seizoen 2021

Het voorjaar van 2021 werd voorafgegaan door een vrij droge herfst en vrij zachte winter. Halverwege februari volgde nog wel een pittige vorstperiode met sneeuw. Vooral de meimaand was koud en nat. Juni was daarentegen de warmste sinds 1901, waarna een natte zomer volgde. Ruim 1000 waarnemers gingen in het broedseizoen op pad om duizenden telpunten in postcodegebieden te tellen. Hulde voor deze inzet. Ondanks de pandemie, of wellicht dankzij, nam de telspanning weer toe en was deze 8% groter dan in 2020. In de eerste telperiode ging het om 844 tellingen, bij de tweede en derde telling om respectievelijk 799 en 758. Op basis van volledig en meerjarig getelde gebieden kunnen we van 71 soorten trends berekenen; 31 laten een afname zien en 21 een toename. 19 zijn stabiel. Bij vogels die afhankelijk zijn van struiken en bomen, neemt de meerderheid af: Zwarte Kraai, Turkse Tortel, Zanglijster, Heggenmus, Tjiftjaf en Vink. Huizenbroeders als Huismus en Gierzwaluw nemen ook af. Zwarte Roodstaart en Witte Kwikstaart laten echter een stabiele ontwikkeling zien. Het merendeel van de watervogels neemt toe, zoals Grauwe Gans, Krakeend, Meerkoet en Waterhoen. Wilde Eend en Soepeend nemen daarentegen af.

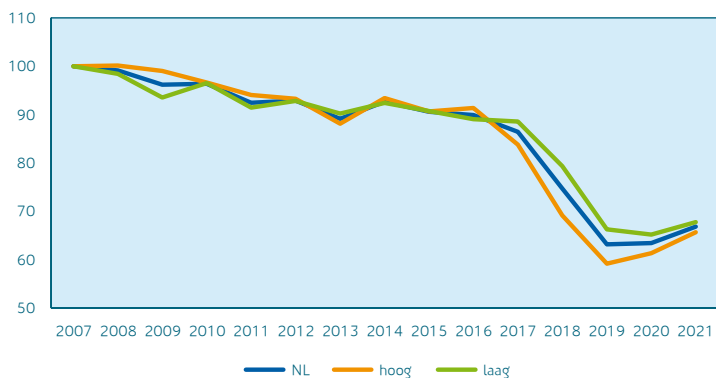

➤ Huizenbroeders zoals de Gierzwaluw nemen af.
Foto: Aaldrik Pot

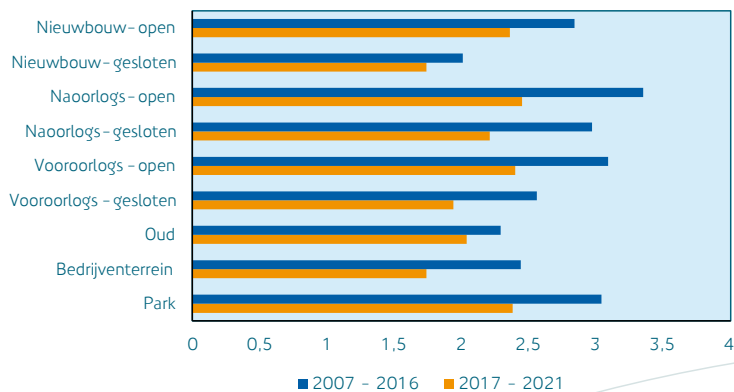

⚡ *MUS-tellingen laten zien dat het nog steeds niet goed gaat met de Wilde Eend.*

Foto: Aldrik Pot

Figuur 1. Aantalsontwikkeling (index) van de Merel in MUS, landelijk en in Hoog- en Laag-Nederland in 2007-2021.

Figuur 2. Gemiddeld aantal Merels per telpunt per wijktype in 2007-2016 en 2017-2021. Gesloten: aaneengesloten bebouwing, open: niet aaneengesloten bebouwing.

keus uit te tellen gebieden. Check sovon.nl/MUS of jouw postcode er ook tussenstaat. In maart was er een startavond voor de beginnende MUS-teller, die terug te zien is op ons YouTube-kanaal. Via cursus.sovon.nl kun je met de vernieuwde online MUS-cursus na-gaan of je voldoende soortenkennis hebt om mee te doen aan het project. Wil je voor dat je begint eerst met een andere MUS-teller meelopen, stuur dan een e-mail naar jan.schopperssovon.nl.

Jan Schoppers

⚡ *De merelpopulatie herstelde weer licht in 2021.*
Foto: Loes van den Bremer

Kwak: dierentuinreiger slaat zijn vleugels uit

Kwakken zijn lastig te doorgronden reigers. Zo gemakkelijk als ze zich soms laten bekijken, zo speculatief is vaak hun herkomst. Waarschijnlijk komen bijna alle Kwakken in Nederland tegenwoordig uit dierenparken. Maar dat weerhoudt ze niet altijd van verre trektochten.

Broedgevallen van de Kwak zijn al bekend uit de middeleeuwen. Zo werden in 1358–60 wel 4750 'Quacreyghers' in het Goudsche Bos bij Gouda 'geoogst'. Tot halverwege de 19e eeuw was de Kwak een vaste broedvogel in Nederland. De laatste kolonies verdwenen door ontginningen van broedplaatsen en excessief rapen van eieren. In de 20e eeuw waren de enige meerjarige vestigingen van betekenis de Biesbosch (1946–85: 1–18 nesten/jaar) en Grote Moost, Leudal Lb (1963–69: 1–5 nesten/jaar). Op andere plekken ging het om incidentele broedgevallen.

Dierentuinvogels

Tegenwoordig zijn veel vogels in ons land (nakomelingen van) Kwakken uit dierenparken. Al in 1908–09 werd geprobeerd om vogels uit Artis en Blijdorp in het Naardermeer uit te zetten, maar zonder succes. Op Schouwen-Duiveland werden in 1943 6 Kwak-

ken losgelaten met alleen een broedgeval in dat jaar tot gevolg. Latere, al dan niet opzettelijke, uitzetpogingen zijn bekend uit Kooiwaard Makkum Fr (1987–88; geen broedgevallen bekend), Artis Amsterdam (vanaf 1988; broeden vanaf 1989), Natuurpark Lelystad (1990–92; geen broedgevallen bekend), Blijdorp Rotterdam (ca. 1995; broeden vanaf 1998), Avifauna Alphen aan den Rijn (rond 2002; broeden vanaf 2003), Park Toorenvliedt, Middelburg (vogels in 2010 ontsnapt uit privé-collectie; broeden vanaf 2013) en dierenpark De Paay in Rhenoy Gl (in ieder geval vanaf 2013; geen broedgevallen van vrij vliegende vogels bekend).

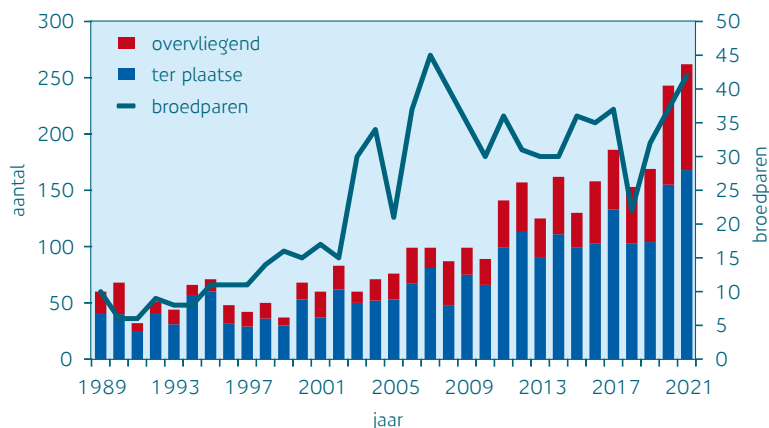
Eén van de redenen om Kwakken uit te zetten of het hok open te zetten is dat ze zich in gevangenschap succesvol voortplanten, met overbevolking van hun verblijf tot gevolg. In de parken eten de Kwakken vaak met de dierentuinvogels en de nesten liggen in

✚ *Juveniele Kwak.*
Foto: Martijn Schot

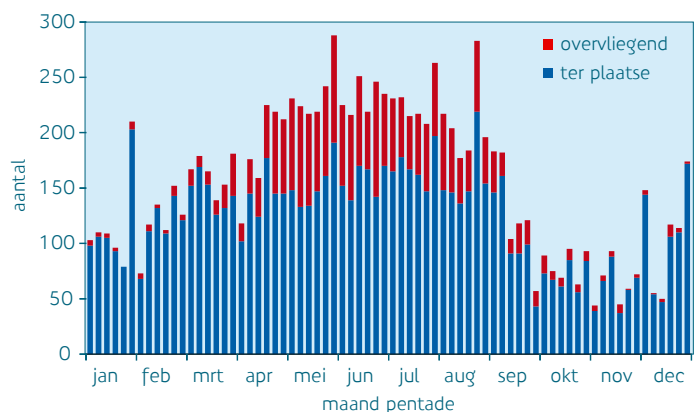

🦆 *Volwassen Kwak.*
Foto: Marcel Klootwijk

Figuur 1. Kwak. Aantal overvliegende en pleisterende vogels per jaar (som van het maximum per gebied) en het aantal broedparen in 1989-2021.

Figuur 2. Kwak. Seizoenspatroon in 1989-2021 (som per gebied per vijfdaagse periode).

of nabij het park. Zo broeden ze in Artis in de meeste jaren bij de pelikanenvijver, maar verhuisden ze tijdens werkzaamheden aldaar naar bijvoorbeeld de Japanse Tuin of hoge coniferen bij de lama's (W. van der Waal).

Toename door vrij vliegende broedvogels

In de afgelopen decennia ontstond door deze vrij vliegende Kwakken een broedpopulatie in het wild. Na 2003 bleef deze populatie behoorlijk stabiel (met fluctuaties), maar verdubbelden de aantallen die door het jaar heen gemeld worden (figuur 1). Deze toename komt waarschijnlijk deels door het vaker en langer melden van vogels (o.a. via Waarneming.nl). Verminderde wegtrek van onze broedvogels en een toename van vogels uit het buitenland zou wel een reële toename kunnen veroorzaken. Daarover is met het kleine aantal geringde vogels echter geen zekerheid te krijgen. Dat een deel van onze vogels wegtrekt en we ook buitenlanders op bezoek krijgen, blijkt wel uit ringmeldingen (zie kader).

Van de 596 bekende broedparen en territoria in 2000-21 zat de overgrote meerderheid op slechts vier plekken: Artis (63%), Avifau-

na (13%), Middelburg (7%) en Blijdorp (4%). Ook broedgevallen buiten deze kolonies zijn soms tot een park te herleiden. Zo broedde in de Lekuiterswaarden bij Lopik Ut in 2002-13 jaarlijks 1-2 paar Kwakken, waarvan één van de eerste twee vogels een ring uit Artis droeg (in 1990 daar losgelaten; dood gevonden bij de broedplek in 2008). Alle andere broedvogels waren er overigens schuw en ongeringd. Zulke schuwe paren zonder ringen duiken ook weleens in grotere natuurgebieden op, zoals in de Biesbosch (vrijwel jaarlijks vanaf 2007) of in een enorme reigerkolonie in De Wieden Ov (2021). Het lukt niet altijd om nesten van deze 'spannende' paartjes te vinden.

Verplaatsingen

De meeste Kwakken worden in maart-augustus gezien (figuur 2). Dan is het aantal pleisterende vogels vrij stabiel en zorgen de overvliegende vogels voor de verschillen. In maart neemt het aandeel overvliegende Kwakken toe en deze meldingen pieken in mei-juni. Daarna nemen de overvliegers weer geleidelijk af richting het najaar, een aanwijzing dat er Kwakken wegtrekken. Tellingen in Artis laten zien dat daar een deel van de vogels 's winters is verdwe-

Geringde vogels

Naar Nederland

Een jonge Kwak die op 10 juni 1956 ten noorden van het Franse Lyon werd geringd, dook kort daarna op in Den Helder (1 augustus). Drie geringde vogels uit het Belgische Zwin bij Knokke, waar vanaf 1978 losgelaten vogels broedden, werden net over de grens in Zeeuws-Vlaanderen dood teruggevonden (1984-85). Een vierde werd afgelezen in Veere (december 1999). Kwakken uit het Zwin zijn ook gemeld uit de Camargue, Algerije en Sicilië. Opvallend is dat er al drie in Tsjechië op het nest geringde Kwakken in ons land zijn gemeld: de eerste werd dood gevonden bij Stompwijk ZH op 1 oktober 1976 en de tweede verbleef van eind september tot 8 oktober 1996 bij Enkhuizen NH. Van 10 december 2021 tot in ieder geval half februari 2022 pleisterde een gekleurde, jonge vogel in Amersfoort Ut. Deze was op 26 augustus 2021 losgelaten uit de dierentuin van Praag (via E. Messelink).

Vanuit Nederland

Een geringde juveniel uit de kolonie van Keizersdijk, Biesbosch, werd op 29 september 1947 gevangen en gedood in de Spaanse provincie Valencia (Avifauna van de Biesbosch). Op 20 september 2004 werd in het uiterste zuiden van Spanje een dode Kwak gevonden die op 24 juli 2002 bij Liessel NB op een nest was geringd. Met ruim 1800 km is deze vogel recordhouder. Exact 11 maanden na het ringen werd op 7 maart 2020 langs de Loire bij Valloire-sur-Cisse in Midden-Frankrijk een jong met een witte kleuring uit Artis afgelezen (VRS De Haar). In de winter 2020/21 werd de vogel opnieuw op die plek in Frankrijk gezien (via V. van der Spek).

nen (W. van der Waal). Trektellingen tonen in Nederland een piek van overvliegende Kwakken in mei-juni (trektelposten overdag) en mei-augustus (geluidsopname nacht), beide zonder opleving in de nazomer. Deze opleving is er wel in België in augustus-september (nachttopnames in 2017-21). Aangezien de semi-wilde kolonie in het Zwin niet meer bestaat, zouden dit wel eens zwervende Franse of wegtrekkende Nederlandse vogels kunnen zijn. 's Winters blijven tegenwoordig enkele tientallen Kwakken in Nederland, vooral in de

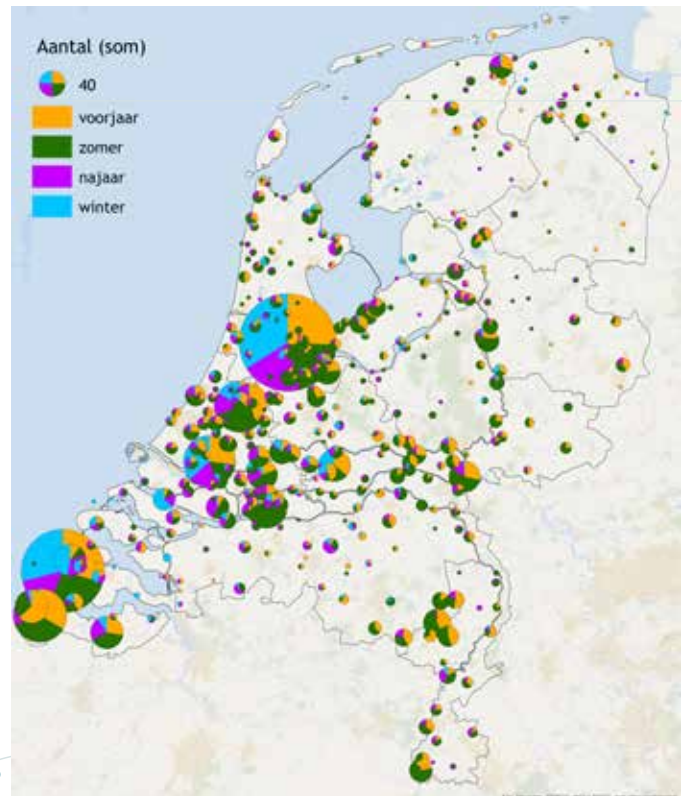
westelijke helft (figuur 3). In het zuiden en oosten zijn ze dan juist heel zeldzaam (Drenthe, Overijssel, Limburg). Het aandeel vogels dat blijft overwinteren lijkt toe te nemen. In 1960-79 werd maar 3% van de waarnemingen in dit jaargetijde gedaan, in 2000-21 ging dat om 19%.

Verspreiding

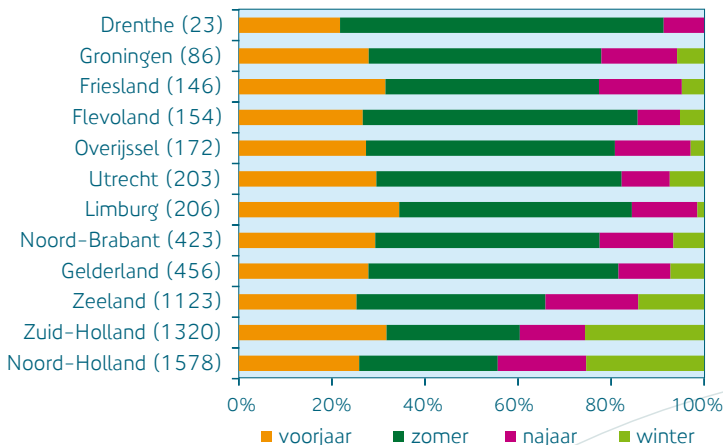
Twee derde van alle waarnemingen komt uit de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland. Naast de grote concentraties in de directe omgeving van Artis, Avifauna, Blijdorp en Middelburg, zijn er kleinere concentraties in o.a. het riviergebied, de Biesbosch, de Peel en Zeeuws-Vlaanderen (figuur 4). Groepen van meer dan 10 vogels zijn deze eeuw gezien in Artis (max. 37 in januari 2015 en januari 2020), Middelburg (max. 30 in mei 2021) en langs de Linge in Rhenoy Gl (12-15 in april 2017, dichtbij een vogelkooi met broedende Kwakken...). Van eerdere jaren zijn grotere groepen bijvoorbeeld bekend uit Veere Zl (16 in december 1994), Scheelhoek Stellendam (14 in december 1983) en de Groote Peel NB (12, waarbij twee pullen, in juni 1968). De grootste overvliegende groepen buiten de bekende broedplekken werden gezien in Itteren Lb (4 in april 1996), Mariapeel Lb (4 in augustus 2002), Ootmarsum Ov (4 in maart 2011) en Echt NB (5 in oktober 2011).

Het is duidelijk dat een zeer groot deel van de Kwakken die in Nederland gezien worden (nakomelingen van) vogels uit dierenparken betreft. Ook krijgen we nog steeds buitenlandse vogels, al betrof de laatste melding een vogel uit een (Tsjechisch) dierenpark. De laatste zekere Kwak met wilde herkomst werd in 1996 in Enkhuizen gezien. Wie vindt de volgende?

— Arjan Boele & Erik van Winden

Figuur 4. Kwak. Verspreiding tot en met 2021 (totaal aantal vogels per seizoen en gebied).

Figuur 3. Kwak. Aandeel waarnemingen per seizoen en provincie met tussen haakjes het totaal aantal vogels tot en met 2021.

Recent verschenen

Het wel en wee van **Grote Karekieten in 2021**

In 2021 hebben meer dan 100 mannetjes Grote Karekiet in Nederland een territorium bezet. Opvallend is dat Grote Karekieten zich ook in toenemende mate buiten de kerngebieden (Noordelijke Randmeren en Vechtplassen), in alle delen van Nederland, vestigen. Dat blijkt uit onderzoek dat door Jan van der Winden Ecology en Sovon Vogelonderzoek Nederland is uitgevoerd in het kader van het beschermingsproject voor de Grote Karekiet, dat Vogelbescherming Nederland sinds 2015 coördineert.

De Grote Karekiet was halverwege de vorige eeuw met nog enkele duizenden paren een talrijke broedvogel in Nederlandse moerasgebieden, maar hij dreigt te verdwijnen. Het beschermingsproject richt zich op het onderzoeken van de oorzaken van de afname en tegelijkertijd worden maatregelen getroffen om het leefgebied in de kerngebieden te herstellen. Dit moet op termijn een basis vormen voor populatiegroei en herstel daarbuiten. Essentieel hierbij is de vraag of de getroffen maatregelen helpen.

Het verdwijnen van geschikt broedhabitat heeft een belangrijke rol gespeeld in de afname. De groei van stromingsriet, het voorkeursbroedbiotoop van Grote Karekieten, is goed op gang gekomen door de maatregelen in de kerngebieden. De populatie is hier sinds de start van het beschermingsproject gestabiliseerd en er is zelfs sprake van een lichte toename. In 2021 waren in deze kerngebieden ongeveer 65 territoria. Het broedsucces was in 2021 echter matig, in slechts 36% van de gevonden nesten werden succesvol jongen grootgebracht. Dit werd vooral veroorzaakt door predatie van eieren of kuikens.

Het onderzoek richtte zich in 2021 voor het eerst ook meer op het voorkomen buiten de kerngebieden, waar zich in toenemende mate Grote Karekieten vestigen. In 2021 waren op minimaal 54 locaties buiten de kerngebieden langere tijd zingende Grote Karekieten aanwezig. Hoewel van de meeste van deze gevestigde mannetjes niet bekend is of ze ook daadwerkelijk zijn gaan broeden, is het wel zeker dat in zowel Hoog als Laag-Nederland succesvol gebroed is. Op deze broedlocaties stond vrijwel altijd stromingsriet, het betrof echter in de regel smalle stroken. Een duurzame uitbreiding van meerdere (honderden meters) stromingsrietkragen is nodig zodat er ook buiten de kerngebieden lokale kernpopulaties kunnen ontstaan.

Komend jaar richt het onderzoek zich naast het voortzetten van de tellingen en volgen van het broedsucces o.a. op het extra ringen van volwassen Grote Karekieten en nestkuikens om een beter beeld te krijgen van de dispersie. Lees meer over het beschermingsproject Grote Karekiet op de website van Vogelbescherming.

Foto: Koos Dansen

van der Winden J., Weeda S. & Deuzeman S. 2021. **Het wel en wee van grote karekieten in 2021. Riet-bescherming, aantallen, verspreiding, ringonderzoek en reproductie In Nederland. Rapport 2021-08, Jan van der Winden Ecology, Utrecht.**

Iedere dag tussen oktober en februari kijkt Christien Hermsen (Veghel, 1957) tijdens haar rondje met de honden even omhoog naar 'haar' Ransuilen. Hoeveel zijn het er vandaag? 'Een dag zonder uilen, is een dag niet geleefd.'

Vinger aan de pols van de Brabantse Ransuilen

Over Rob Buiten

Wetenschapjournalist Rob Buiten maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars.

In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. Foto's Rob Buiten

'Bezoek!', roept Christien Hermsen, als er een loslopende hond aan komt rennen, met de baas op enige afstand er achteraan. Op haar teken gaan drie verrekijkers en een teelens quasinonchalant naar beneden en de hoofden even uit de nek. Voor de wandelaar-met-hond die even later vriendelijk groetend langsloopt, moet het een wat vreemd gezicht zijn: vier vogelaars die een stukje naast het pad staan te doen of er niets te zien is. Toch willen Hermsen en haar collega's van de uilenwerkgroep van IVN Oisterwijk liefst zo min mogelijk aandacht vestigen op de Ransuilen in deze Grove Den, aan de rand van de Loonse en Drunense Duinen. 'Als deze roestboom op waarneming.nl komt te staan, staat het hier binnen de kortste keren vol met fotografen. En die staan er dan stuk voor stuk misschien maar even. Maar met z'n allen staan ze er dan toch de hele dag. Het zou niet de eerste keer zijn dat zo'n rustplek op die manier verstoord wordt.'

Toen Hermsen een paar minuten daarvoor aan kwam lopen was het dan ook maar de vraag

of de uilen er nog zouden zitten. 'Ja, daar zit er één!', riep ze zodra ze in de boom speurde. Al snel bleek die ene nog vier soortgenoten om zich heen te hebben. Terwijl de ene wat bol, in elkaar gedoken weg lijkt te vallen tegen de knoestige takken, zit een ander heel smal en rechtop – 'alert', verbetert Hermsen – naar de mensen onder zich te kijken. 'Het blijft altijd een verrassing hoeveel je er tegen gaat komen. Een echt goede telling kan je ook pas rond de schemering doen, wanneer de vogels uitvliegen om te gaan jagen. Dan komt het vaak genoeg voor dat er meer uilen uit een boom komen vliegen dan je bij daglicht had geteld. Maar deze roest is vrij klein, dus dan is 'ie overdag wel goed te tellen.'

Vandaag hebben Hermsen en haar collega Albert Berens van de werkgroep gezelschap van Joost Nijkamp, van de Vogel- en Natuurwacht 's Hertogenbosch. Met een tas in de aanslag duikt die gretig op de enorme verzameling verregende braakballen die onder de roest op de grond ligt. 'Voor de uitpluisavondjes van onze

werkgroep', verduidelijkt hij. 'Bij de vorige telling zaten hier nog acht Ransuilen', weet Berens. Het is het teken voor de anderen om ook onder andere bomen naar braakballen of uitwerpselen te gaan zoeken, voor de twee ontbrekende exemplaren.

'Deze roest is al een paar jaar bij onze werkgroep bekend', vertelt Hermsen. 'We proberen er om de twee of drie weken even langs te gaan om te tellen hoeveel vogels er zitten. Een vinger aan de pols van de uilen, zeg maar.' Ze is dan ook blij als ze even later, twee Dennen verderop, de drie 'ontbrekende' Ransuilen van de vorige telling terugvindt. Als ook Nijkamp zijn buit binnen heeft, een goeie honderdvijftig kleffe braakballen, besluit de groep dat het lang genoeg geduurd heeft op deze plek. Tijd om de rust weer te laten keren.

Recordroest

'Welkom in Klein-Servië', roept Hermsen opgewekt als we even later aan de andere kant van de Loonse en Drunense duinen bij een nieuwe groep Grove Dennen aankomen. 'We zijn ooit in Servië op een onvoorstelbare roestplek geweest. We zagen daar toen ruim 220 Ransuilen. Het record voor Kikinda in Noord-Servië staat zelfs op 734 vogels. En gewoon rond een stadspark hè! Sindsdien noemen we deze plek maar 'Klein Servië', omdat het lange tijd de grootste bekende roest van Brabant was. Meer dan zestig Ransuilen zaten hier in de toptijd. Nu zitten er hooguit acht.'

Waar de terugloop aan ligt, durft Hermsen niet met zekerheid te zeggen. 'De drukte in het gebied door corona zou ermee te maken kunnen hebben. Er komen hier de laatste twee jaar nog meer wandelaars dan normaal. De roest is de afgelopen winter ook al drie keer verplaatst. En deze plek is ook breed bekend onder fotografen. Hoe vaak hier niet mensen met telelenzen onder de bomen staan.' Toch kan er ook meer aan de hand zijn, denken de mensen van de Uilenwerkgroep. 'Er zitten dit jaar vrij veel vogelbotjes in de braakballen', weet Hermsen. 'Dat kan betekenen dat er minder muizen zijn, wat weer invloed heeft op het aantal uilen. In de topjaren zaten hier ook in de broedtijd meerdere territoria vlak bij elkaar. Als het met de muizen meezit, dan zit het ook voor de uilen mee.' Dat het de Havik in dit gebied wél voor de wind gaat is ook niet per sé een goed teken voor de Ransuilen. 'Dat is toch één van de predatoren van de Ransuil. Als ze zo met hun veren een beetje opgezet op een tak zitten, lijkt het heel wat, zo'n uil. Maar ik heb een keer een geplukte Ransuil gevonden, met de kop los van de rest van het lijfje. Dan zie je die dunne halswerveltjes en dan weet je dat een stevige havikensnavel daar helemaal geen moeite mee heeft. Die knipt 'ie er zo af!'

Misschien is die Havik ook wel de reden dat de Ransuilen steeds vaker in tuintjes en stadsparken opduiken, denkt Hermsen. 'Aan de ene kant zijn ze gevoelig voor verstoring, maar aan de ander kant zoeken ze misschien ook wel de bescherming van mensen op om minder last te hebben van Haviken.'

De meeste uilen op deze plek blijken in een boom te zitten waar nota bene een grote schommel aan de onderste dikke tak is gehangen. 'Albert en ik wonen hier allebei dichtbij. Net als aan de andere kant van de duinen is ook dit een losloopgebied voor honden. We komen hier allebei dagelijks langs en kijken dan altijd even snel omhoog hoeveel er zitten. Hartje winter ben ik de meeste dagen te vroeg. Vóór mijn werk is het dan nog te donker om de uilen te kunnen zien, maar al met al hebben we de ransuilenstand in Brabant aardig in de smiezen. Ook uit andere regio's verzamelen we de tellingen van collega-uilenliefhebbers.'

Eén keer per jaar trekken de tellers van de werkgroep ook een vaste route langs de Maas. 'De uiterwaarden blijken op de een of andere manier een aantrekkelijke plek voor overwinterende uilen. Uit onderzoek van Bert Jan Bol, met gevleugelmerkte uilen, blijkt ook dat er wel uitwisseling is tussen verschillende roesten. Een uil die het ene moment in de ene roest zit, kan dan ineens een heel stuk verderop opduiken.'

Deze telling van half-februari zal één van de laatste zijn van het seizoen. 'Binnenkort gaan de vogels zich weer meer verspreiden over de territoria. Dan is het zaak om goed op te letten op baltsende mannetjes. Ransuilen zijn een stuk minder luidruchtig dan Bosuilen. Je hebt maar een paar weken de tijd om de roepende mannetjes in kaart te brengen. Daarna is het weer wachten op de piepende jongen. Als die zijn uitgevlogen maken die een behoorlijk kabaal. Dat geeft wel weer een goed beeld van het broedsucces. Er zijn vast mensen die dat een irritant geluid vinden. Ik vind het prachtig.'

'Een dag zonder uilen, is een dag niet geleefd.'

✦ Ransuil op een roestplek.

De vereniging Sovon Vogelonderzoek Nederland organiseert landelijke vogeltellingen en voert onderzoek uit ten behoeve van beheer, beleid en wetenschap. Driekwart van onze vrijwilligers gaf via een enquête aan graag meer informatie over het gebruik van telgegevens te willen krijgen. In deze serie belichten we daarom het gebruik voor beheer, beleid en wetenschap. In deze achtste bijdrage een voorbeeld van **wetenschap**.

'Vooral bij roofvogels kun je een groot effect verwachten'

✦ Thijs Kuiken
Foto: Esther Morren

Op het hoogtepunt van de uitbraak van vogelgriep bel ik met professor Thijs Kuiken, viroloog bij het Erasmus MC. Hij maakt zich ernstig zorgen. Niet alleen om het pluimvee dat geruimd moet worden, maar ook om de gevolgen voor wilde vogels. 'We hebben deze pluimveeziekte niet op tijd onder controle gekregen.'

Wat is vogelgriep precies?

'Als eerste is het belangrijk om onderscheid te maken tussen laag-pathogene en hoog-pathogene vogelgriep. Dat zijn twee virussen die nauw verwant zijn, maar een totaal andere ziekte veroorzaken. De eerste is vrij onschuldig, de tweede is heel

besmettelijk en dodelijk. In de jaren tachtig ontdekte men dat het onschuldige, laag-pathogene virus in stallen met veel kippen door middel van één mutatie in een heel dodelijke variant kon veranderen: hoog-pathogene vogelgriep. Kippen krijgen bloedingen, ophopingen van vocht en hun

hersenen kunnen aangetast worden. Soms gaat 90 tot 100 procent van het pluimvee in een stal binnen twee dagen dood.'

Dat is een enorme sterfte.

'Als je veel gastheren dicht op elkaar zet, dan heeft een ziekmakend en snel vermultiplicerend virus daar voordeel van. Een pluimveestal is een bijzondere situatie: een homogene groep dieren die de hele dag dicht bij elkaar zitten. Dat zie je nergens anders in de wereld bij dieren of mensen. Wilde vogels zitten ook weleens in grote groepen, maar nooit zo lang. Steltlopers blijven bijvoorbeeld wel een paar uur op een hoogwatervluchtplaats, maar verspreiden zich daarna weer over de Waddenzee. Bij die vogels zal een dergelijk virus zich veel lastiger kunnen verspreiden.'

Vogelgriep komt toch al langer bij wilde vogels voor?

'Na de eerste ontdekking bij pluimvee in 1955 ging men ook bij wilde vogels op zoek naar griepvirussen. Het werd voor het eerst gevonden bij een Wigstaartpijlstormvogel langs de Australische kust. Later vond men in Noord-Amerika grote concentraties van besmette grondeleenden, zoals Wilde Eenden en Pijlstaarten. In Nederland is het veel bij eenden en Kokmeeuwen aangetroffen. Maar in de natuur ging het nóóit om een hoog-pathogene variant, ook al werden er honderdduizenden monsters ge-

✦ Kufeend met vogelgriep.
Foto: Roy Slaterus

Wat gebeurt er met mijn melding?

Meldingen van dode vogels die bij Sovon en Dutch Wildlife Health Centre (DWHC) binnenkomen, worden dezelfde dag nog gescreend. De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) bepaalt of een vogel wordt opgehaald en bemonsterd op vogelgriep. Dat laatste gebeurt bij Wageningen Bioveterinary Research, dat een overzicht van de positieve gevallen bij wilde vogels en op pluimveebedrijven bijhoudt. De afdeling Viroscience van het Erasmus MC, waar professor Kuiken bij hoort, doet al decennialang onderzoek naar vogelgriepvirussen en hun risico's voor de gezondheid van mens, dier en milieu. Op eigen initiatief bracht Kuiken allerlei organisaties, waaronder Sovon, bijeen om de uitbraken van hoog-pathogene vogelgriep zo goed mogelijk te monitoren. Dat is de werkgroep AI-impact (Aviaire Influenza impact).

nomen. - Oké, de uitzondering bevestigt de regel: ooit een keer in een *White-faced Whistling Duck* in Afrika. - Verder was het altijd laag-pathogene vogelgriep, die niet ziekmakend is. De besmette vogels hadden nooit ziekteverschijnselen.'

Hoe kregen wilde vogels dan toch hoog-pathogene vogelgriep?

'Dat kon gebeuren vanuit pluimveebedrijven die bij waterrijke gebieden met veel wilde watervogels liggen. Op zo'n bedrijf muteerde het virus naar een hoog-pathogene variant. In 1996 ging het echt mis. Toen werd in een commerciële ganzenhouderij in de Chinese provincie Guangdong een virus van het subtype H5 aangetroffen. Dat bleek een supervirus te zijn, dat hard toesloeg in de pluimveesector in Zuidoost-Azië. In 2005 sprong het virus over naar wilde vogels en kon het voor het eerst langere tijd in wilde vogelpopulaties overleven. Met de voorjaarstrek is het toen mee naar Siberië gegaan en vervolgens met de najaarstrek naar Europa. Toen werd het nog niet in Nederland gevonden.'

Is bekend welke vogelsoort het meenam?

'Nee, dat is zoeken naar een lucifer in een grote brand. We hebben wel vermoedens. In Azië zouden dat Wilde Zwanen kunnen zijn geweest. Maar er zijn veel trekvogels die het kunnen meenemen.'

Hoe verspreidde het virus zich vervolgens onder wilde vogels?

'We weten nu dat een virus mee kan reizen met trekvogels. In Siberië komen er veel trekroutes bij elkaar, waar het virus via het water vervolgens van vogel naar vogel kan gaan. Dankzij onderzoek in hele schone en koude meren in Alaska is bekend dat vogelgriep meer dan een jaar infectieus kan blijven in water. Een vogel hoeft dus niet per se een andere vogel tegen te komen om besmet te raken. Het virus kan gewoon liggen wachten, totdat een vogel wat water drinkt of met zijn snavel zeeft.'

Pas in 2014 volgde de eerste grote uitbraak in Nederland. Hoe zit dat?

'Het duurde inderdaad nog negen jaar voordat het in Nederland aankwam. Mogelijk was het virus ondertussen bij trekvogels uitgestorven. Uit genetisch onderzoek bleek dat het virus weer vanuit pluimvee oversprong naar trekvogels. De laatste zes jaren nemen wilde vogels het telkens mee, ook naar Nederland. In 2021 werden het hele jaar door besmette vogels aangetroffen. Dat duidt erop dat het virus endemisch is geworden: het is constant aanwezig in wilde vogelpopulaties. We hebben deze pluimveeziekte niet op tijd onder controle gekregen en nu is de situatie niet meer te houden.'

De verschijnselen zijn naar om te zien. Waarnemers komen versufte en gedesorienteerde vogels tegen.

'De ongecontroleerde bewegingen komen doordat de hersenstam en kleine hersenen zijn aangetast. Die zijn verantwoordelijk voor de motoriek. Vogels raken in de war, gaan in cirkels lopen of zwemmen en houden hun kop scheef. Ik heb filmpjes gezien van Brandganzen en Grote Mantelmeeuwen die opstijgen en weer uit de lucht vallen. Dat zijn de verschijnselen die ons opvallen. Vogels die juist zieker zijn en heel snel in elkaar zakken, vallen minder op.'

Meer informatie:

- sovon.nl/dodevogels
- Kleyheeg E. *et al.* 2017. Deaths among Wild Birds during Highly Pathogenic Avian Influenza A(H5N8) Virus Outbreak, the Netherlands. In: *Emerging Infectious Diseases* 23 (12).
- Rapport Bekedam, Zoönosen in het vizier. Via tweedekamer.nl

In de winter van 2016/17 werden vooral Smienten en Kuifeenden getroffen. Waarom zijn het nu vooral Brandganzen?

'Zo'n virus blijft evolueren. Het kan zich zo hebben aangepast, dat het zich gemakkelijker onder Brandganzen kon verspreiden. Of het arriveerde misschien nu pas in gebieden waar ook veel Brandganzen voorkomen. Waarschijnlijk is het een combinatie van deze twee ontwikkelingen. Voor een virus zijn grote populaties van vogels die dicht op elkaar leven ideaal, zeker als ze ook in water leven.'

Er worden ook besmette Buizerds en Slechtvalken gevonden. Hoe raken die besmet?

'Ze eten het vlees van geïnfecteerde vogels op. We denken vaak dat de maag vanwege de lage zuurgraad een goede barrière is, maar bij grote stukken vlees kan het virus ongeschonden door de darmen worden opgenomen en andere organen bereiken. In 2016/17 werden er 16 dode Slechtvalken gemeld. Van de vier geteste vogels bleken er drie hoog-pathogene vogelgriep te hebben. We hebben toen een schatting gemaakt van de sterfte onder overwinterende Slechtvalken door het virus en kwamen uit op 11-39 procent. Vooral bij roofvogels kun je een groot effect op de populatie verwachten.'

Is het gevaarlijk voor mensen, bijvoorbeeld als ze vlakbij een besmette vogel hebben gestaan?

'Om besmet te raken je moet vrij langdurig en intensief contact hebben gehad met een zieke of dode vogel. In China zijn het bijvoorbeeld mensen die kippen op een markt kopen en die hem ter plekke laten slachten, waarbij er veel vochtdruppeltjes (aerosolen) rondvliegen. Die kunnen zo in de luchtwegen komen. De helft van de geïnfecteerde mensen sterft eraan. Voor mensen die dode vogels opruimen zijn goede hygiënemaatregelen dus erg belangrijk. Maar als je de vogels niet aanraakt, hoef je je geen zorgen te maken.'

Kunnen vogelringers wel watervogels blijven vangen?

'Mits ze hygiënisch werken: mondkapjes en handschoenen aan en niet zomaar met hun blote handen bij mond en neus komen. Er zijn nu veel watervogels die het virus bij zich dragen. Dit jaar zien we in bemonsteringen vrij hoge percentages geïnfecteerde vogels die niet ziek worden. Mogelijk zijn er al veel watervogels die een bepaalde mate van immuniteit hebben van een vorige infectie.'

📌 Foto: Marcel van Kammen

Geïnfecteerde vogels kunnen dus overleven.

'Jazeker. Er zijn ook vogels die niet zo heel ziek worden en herstellen. Bij onderzoek aan Kuifeenden heb ik gezien dat sommige individuen na enkele dagen weer normaal gedrag vertoonden. Die hadden immuniteit opgebouwd en waren het virus kwijt. Soms houden vogels er wel blijvende schade aan de hersenen aan over. Ik heb mijn promotieonderzoek aan Geoörde Aalscholvers in Canada gedaan. Weken na een uitbraak van de Newcastle ziekte, een virus dat op vogelgriep lijkt, zwommen er nog verlamde jongen rond de kolonies. Ze konden niet meer vertrekken naar het zuiden en waren ten dode opgeschreven.'

Hoeveel zorgen moeten we ons maken?

'Deze winter sterven er veel ganzen. Onze heel voorlopige inschatting is dat er nu duizend keer meer ganzen doodgaan in Nederland dan in winters met gemiddelde sterfte. Dat is nogal wat. Met de studie over de sterfte in 2016/17 (waar ook Sovon ook meewerkte, red.) lieten we voor het eerst zien dat wilde vogels niet alleen dragers, maar ook slachtoffers van het virus

zijn. Men maakte zich vooral druk om de economische schade in de pluimveesector en het gevaar voor mensen. Er zijn nog steeds maar weinig mensen die zich zorgen maken om de gevolgen voor wilde vogels. Voor de uitbraak van 2021/22 gaan we die impact weer vastleggen. Ik wil daar meer aandacht voor.'

Nu baseren we die schattingen op spontane, publieke meldingen. Moeten we een dode vogeltelling in het leven roepen?

'Wat jullie met levende vogels doen, op basis van tellingen een index maken, zou je – helaas – ook met dode vogels willen doen: een sterfte-index per seizoen maken, bijvoorbeeld door met een paar mensen verspreid door het land systematische tellingen te organiseren. Dat zou een uitgelezen kans zijn om verder samen te werken. Als je geen getallen kunt geven bij de omvang van de sterfte, dan wordt het probleem niet serieus genomen. En ik bedrijf wetenschap om een maatschappelijk probleem op te lossen.'

Is die oplossing er?

'Nu wordt pluimvee opgehokt om de bedrijven zo hermetisch mogelijk af te sluiten.

Blijkbaar werkt dat toch niet voldoende. Met een expertgroep hebben we in het Rapport Bekedam aanbevelingen gedaan om het risico te verminderen: minder dieren per bedrijf, bedrijven verder uit elkaar, geen bedrijven in watervogelrijke gebieden. Verder pleiten we voor preventief vaccineren van pluimvee in plaats van ruimen als er een besmetting is.'

Kan hoog-pathogene vogelgriep nog verdwijnen?

'Bij andere virussen, zoals de Newcastle ziekte, zien we dat het blijft bestaan en niet per se milder wordt. Ik had verwacht dat de recente vogelgriepvarianten al snel naar een laag-pathogene variant zouden muteren, omdat die al eeuwen bestaat. Maar tot nu toe heb ik ongelijk. Ik denk nu dat het zich zal handhaven in bepaalde watervogelpopulaties. Volwassen vogels kunnen dan immuniteit opbouwen, maar jonge vogels niet en bij hen verwacht je dus de meeste sterfte.'

— Albert de Jong

Sovon.nl/ webwinkel

Dopper Insulated

Handige thermodopper genaamd Dopper Insulated (580 ml) – in de kleur Breaker Blue. Voorzien van Sovon-logo. Deze blauwe thermosfles houdt je koffie of thee negen uur warm, of je water 24 uur koud. Lekkrij, krasvast en dubbelwandig vacuum geïsoleerd.

Prijs: € 34,95

Ledenprijs: € 31,45

Avifauna Zeelandica

De *Avifauna Zeelandica* is een unieke combinatie van een traditionele avifauna(lijst) en boeiende hoofdstukken over specifiek Zeeuwse vogelonderwerpen. In een tweedelige uitgave in een luxe cassette. Vanaf 22 maart verkrijgbaar.

1.400 pagina's, hardcover,

Sovon uitgave

Prijs: € 59,50

Ledenprijs: € 49,50

Grutto

In dit boek laten Otto Plantema en Astrid Kant de schoonheid van de grutto zien: in zijn leefgebied in het voorjaar in Nederland, tijdens de spectaculaire migratie en in de overwinteringsgebieden in West-Afrika. Gesteund met een bijdrage uit het Rob Goldbachfonds.

Prijs: € 27,50

Ledenprijs: € 24,75

Sovon pet

Herkenbaar het veld in. De nieuwe Sovon-pet is verkrijgbaar in de kleur marijnblauw. Voorzien van een geborduurd Sovon logo. Gemaakt van 100% gerecycled gerecycled katoen en verstelbaar.

Prijs: € 9,95

Ledenprijs: € 8,95

Kraanvogels in Nederland

Ruim twintig jaar volgt Herman Feenstra kraanvogels in het Fochteloërveen, het gebied waar het eerste Nederlandse kraanvogelkuiken sinds eeuwen is geboren. Vanaf de eerste ontmoeting is hij gefascineerd door deze unieke vogel en volgt hij alle ontwikkelingen in en buiten het gebied op de voet. Gesteund met een bijdrage uit het Rob Goldbachfonds.

Prijs: € 25,00

Ledenprijs: € 22,50

Recent verschenen

Vogelaars (nooit) uitgevogeld

Debby Doodeman deed onderzoek naar vogelaars en vatte de resultaten samen in dit boek, en deelt ook haar eigen ervaringen en indrukken.

216 pag., € 20,00 (t/m 30 april, daarna 22,50), KNNV Uitgeverij

Ganzen- en zwanenseizoenen vol met contrasten

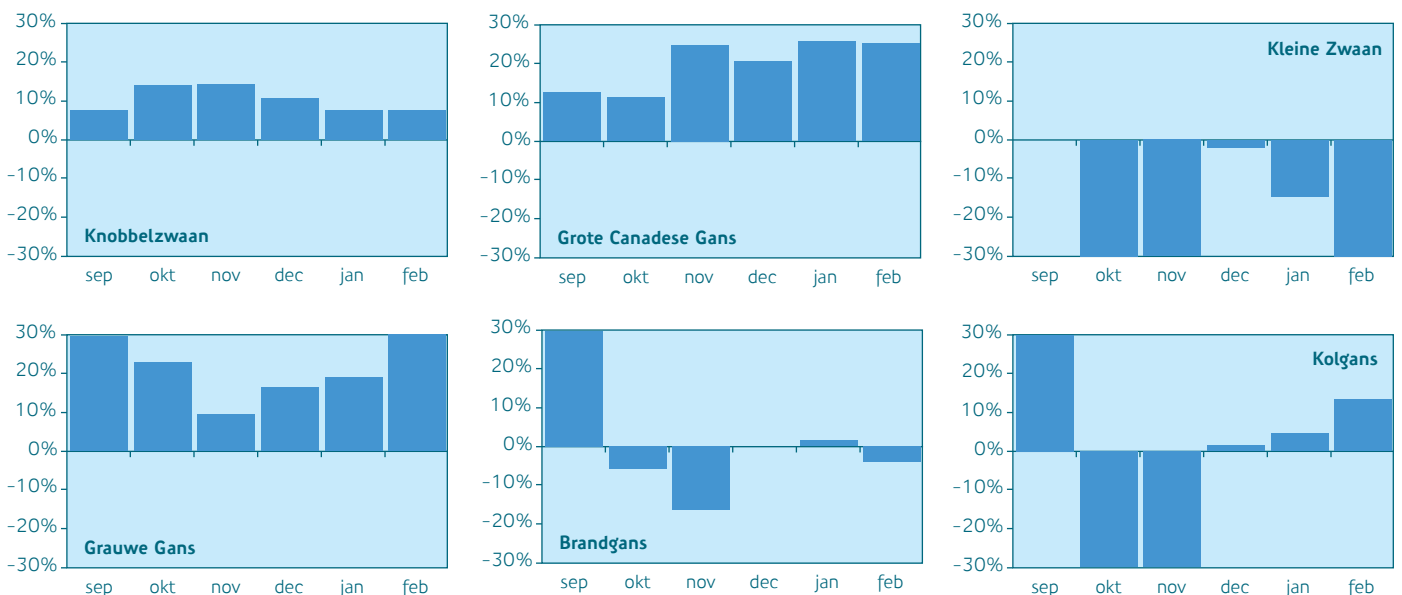
⚡ Kolganzen waren pas laat in de winter op volle sterkte.
Foto: Kees Koffijberg

De ganzen- en zwanentellers beleefden de afgelopen maanden een wat afwijkend telseizoen. Een aantal noordelijke wintergasten bleef in sommige maanden ver in aantal terug, terwijl de eigen broedvogels vooral een toename laten zien. Een eerste impressie van de telresultaten tot nu toe.

Het seizoen leek rond half september al vroeg te starten. Zo werden op trektellen.nl op 19 en 20 september al meer dan 30.000 Kolganzen genoteerd en telden Friese tellers half september al de nodige groepen aan de grond. Daarna bleef het echter heel lang stil. Vooral in oktober en november bleven meerdere soorten achter

bij de verwachting (figuur 1). Het is een herhaling van een patroon dat zich vooral bij Kolganzen en in mindere mate ook bij Toendrarietgans en Brandgans al vanaf 2017/18 aftekent, slechts onderbroken door massaal vroege aankomst in het najaar van 2020. Daar komt bij dat al langer afnemende soorten als Kleine Zwaan en

Kleine Rietgans vroeg in het seizoen weinig werden gezien. Pas half december waren bij de meeste soorten de aantallen op 'normale' sterkte. In februari waren er zelfs duidelijk meer Kolganzen dan in voorgaande seizoenen. Bij Brandgans was de aanwezigheid in de midwinterperiode vergelijkbaar met eerder. Van Kleine Zwaan en ook Wilde

Figuur 1. Aanwezigheid van enkele ganzen- en zwanensoorten in Nederland in 2021/22 (voorlopig). Weergegeven is de afwijking van aantallen t.o.v. het gemiddelde in de voorgaande vijf telseizoenen, gebaseerd op een selectie telgebieden die over alle jaren waren geteld (in sommige maanden bedroeg de afwijking meer dan 30%).

Zwaan werden daarentegen duidelijk minder geteld.

Oorzaken vertraagde aankomst

Over de oorzaken van de lage aantallen in het najaar kunnen we momenteel slechts gissen. Bij de Kolgans werd op grond van onderzoek met gezenderde vogels eerder geconcludeerd dat de vogels in hele korte tijd vanuit de toendra naar onze omgeving vliegen en de terugweg in het voorjaar juist in veel meer stappen doen (Kölzsch *et al.* 2016). Het lijkt er op dat ook in het najaar sinds kort zo'n stapsgewijze strategie wordt gevolgd. Bij Kleine Zwaan en Kleine Rietgans is de late aankomst onderdeel van een al langer lopende afname bij ons en groeiende aantallen wintergasten in resp. Duitsland en Denemarken. Kleine Rietgans zijn nog steeds in Zuidwest-Friesland te vinden, maar voor een groter aantal moet je tegenwoordig flink zoeken. Kleine Zwannen zijn eigenlijk alleen in december en januari nog redelijk verspreid over het land aanwezig (zwaartepunt op de Randmeren), en worden in de andere maanden steeds

schaarser. Of de ontwikkelingen bij Kleine Zwaan en Kleine Rietgans uiteindelijk ook bij Kolgans of Toendrarietgans navolging gaan krijgen is nog even afwachten. Duidelijk is in ieder geval dat er volop beweging is in wat de verschillende trekkende soorten momenteel doen.

Eigen broedvogels in de lift

Een numeriek klein, maar groeiend deel van de winterse ganzen- en zwanenpopulaties bestaat uit onze eigen broedvogels. Knobbelzwaan, Grauwe Gans en Grote Canadese Gans werden het afgelopen seizoen bij alle tellingen vaker gemeld (figuur 1), bij de twee ganzen overeenkomstig de toename bij de broedpopulaties. Bij de Knobbelzwannen is de broedvogelstand al meer dan 10 jaar stabiel, maar zit de groei waarschijnlijk vooral in het contingent niet-broedvogels.

— Kees Koffijberg & Erik van Winden

▲ *Kolgans was vroeg.*
Foto: Kees Koffijberg

Verder lezen:

Kölzsch A. *et al.* 2016. Towards a new understanding of migration timing: slower spring than autumn migration in geese reflects different decision rules for stopover use and departure. *Oikos* 125: 1496-1507.

Vogels kijken met

VOGELINFORMATIECENTRUM

TEXEL

Dé specialist in verrekijkers & telescopen voor vogelaars

Het Vogelinformatiecentrum is optiekpartner van Sovon

TX 8x42HD eigen
TX 10x42HD Texelse kijker

SWAROVSKI
OPTIK

zelf testen | deskundig advies | scherpe prijs | gratis schoonmaken

Kom langs en test zelf alle verrekijkers in onze vogelrijke tuin

Verzendservice

Wij versturen verrekijkers door geheel Nederland. wilt u vanaf huis, online een verrekijker aanschaffen, kijk dan eens in onze webshop. Heeft u dan nog vragen, neem dan gerust contact op. Ook telefonisch of per mail kunnen wij u de verschillen goed uitleggen. Hierdoor weet u zeker dat u de juiste verrekijker of telescoop besteld.

www.vogelinformatiecentrum.nl

Kikkertstraat 42 1795 AE De Cocksdorp Texel
+31 (0) 222 316249 | info@natuurdigitaal.nl

GEHELE JAAR
GEOPEND

MAANDAG T/M ZATERDAG
10.00-18.00 UUR

Een kijkje in de glazen vogelbol

Welke vogelsoorten gaan in ons land broeden, misschien? Ooit?

Ons land telt minstens 257 broedvogelsoorten (inclusief 38 exoten). De Nederlandse natuur is echter constant in beweging; er verdwijnen soorten (Goudplevier, Duinpieper, Klapekster), maar er komen er ook nog meer bij (Struikrietzanger, Koereiger in 2021). Ons land vormt een natuurlijke grenszone van de Europese vaste wal en op termijn kunnen we vooral zuidelijke soorten verwachten die doorschieten vanuit hun broedareaal.

♣ Volwassen Zwarte Ooievaar. Meppel, 2 september 2020.
Foto: Ruurd Jelle van der Leij

Zwarte Ooievaar

Vraag een willekeurige vogelaar welke soort op (korte) termijn in ons land zal gaan broeden en de kans is groot dat de Zwarte Ooievaar als een van de eerste soorten genoemd wordt. In België en Duitsland zijn er groeiende populaties te vinden en ook in ons land zijn geschikte broedplekken (natte bos-, hoogveen- en heidegebieden) met name in het (zuid)oosten voorhanden. Het lijkt een kwestie van tijd.

Grote Zaagbek

Deze jaarlijkse wintergast wordt ook steeds vaker overzomerend waargenomen. Afgelopen jaar zaten er bijvoorbeeld tot in juni twee (baltsende) paren op de Spiegelwaal bij Nijmegen en ook elders waren er bijna jaarrond exemplaren aanwezig met een opvallend aantal van acht exemplaren op 9 juli op de Maasvallei in Itteren Li. Op basis van de foto's zou het merendeel jonge vogels kunnen betreffen met een vrouwtje. Zijn de jongen hier uit het ei gekropen of komen ze toch elders vandaan? De dichtstbijzijnde broedplekken zijn niet heel ver van de Nederlandse grens in Duitsland. Rondom de Baltische Zee nemen de aantallen toe. Wie vindt het eerste bewezen broedgeval van Grote Zaagbekken in ons land?

♣ Grote Zaagbek vrouwtje met waarschijnlijk zeven jongen. Itteren, Limburg.
Foto: Bert Dolmans

Dwerguil en Dwergooruil

Twee uiltjes die beide vanuit het zuiden en oosten aan de poorten rammelen. Van de Dwerguil hebben we inmiddels een territorium op de Veluwe. Is dit een voorbode van een toekomstige uitbreiding? Van de Dwergooruil is de verwachting dat er tegen het einde van deze eeuw ook broedgevallen in ons land zijn. Vorig jaar zat er eentje wekenlang te roepen in Delft.

Koereiger

De Koereiger is een echte kosmopoliet. Deze kleine reiger komt in veel landen op de wereld voor. Na mogelijke broedgevallen in 1998 en 2006 was het vorig jaar dan echt raak. In een reigerkolonie in de Wieden Ov werden drie bezette nesten gevonden en later ook een jong gefotografeerd. De verwachting is dat deze 'reiger-altijd-in-de-buurt-van-koeien' in ons land vaste voet aan de grond zal krijgen.

Grijze Wouw

In Frankrijk heeft de soort inmiddels vanuit het zuidwesten het midden van het land bereikt en nemen de aantallen toe. In het oosten van België was in 2020 langdurig een paartje aanwezig dat ook

🔥 *Al wel zingend vastgesteld, maar nog niet broedend, de Provençaalse Grasmus van de Hondsbossche Zeewering.*
Foto: Thijs Glastra

paarde en met takken sleepte. Hier worden er jaarlijks steeds meer Grijsse Wouwen op trek waargenomen, dus waarom niet broeden?

Slangenarend

Een roofvogelsoort die zich misschien ook in een groot heidegebied in Nederland kan vestigen is de Slangenarend. De exemplaren die jaarlijks soms wekenlang in slangenrijke gebieden overzomerer blijken allemaal jonge vogels. Het is wachten op de eerste adulte vogels die zich hier thuis voelen.

Blauwstaart

Dromen mag. De fraaie Blauwstaart neemt in Finland rap toe als broedvogel, het gevolg van de westelijke uitbreiding van de soort. In 2020 werden daar al 730 territoriale mannen geteld (Birdguides.com). Bij ons neemt het aantal najaarsgevallen van vooral eerstejaars Blauwstaarten toe. Op Texel werd in 2020 een zomerkleed man gezien. Een voorbode?

Provençaalse Grasmus

Deze fraaie langstaartige grasmus neemt in Noord-Frankrijk en Zuid-Engeland in aantal toe en heeft nog maar een klein duwtje

In het recent verschenen boek **Verschenen of verdwenen** broedvogels van Nederland sluiten we af met een kijkje in de toekomst. Leden kunnen dit boek in de webwinkel van Sovon kopen met een fantastische korting! Zij betalen € 32,50 i.p.v. € 50,00. Zie sovon.nl/webwinkel

nodig om Nederland als broedvogel te bereiken. Afgelopen najaar zat er twee maanden eentje langs de Hondsbossche Zeewering in Noord-Holland die regelmatig zong. Ook dit jaar is de vogel nog aanwezig.

Struikrietzanger

Groot nieuws kwam in mei 2021 van Texel, waar voor het eerst in Nederland een bewezen en zuiver broedgeval plaatsvond van de Struikrietzanger. Drie jongen vlogen succesvol uit. Deze soort is vanuit het noordoosten met een indrukwekkende opmars bezig en in 2020 hadden we in ons land al meerdere zangposten. Gaat deze soort ons land koloniseren of is de opmars tijdelijk zoals bij de Buidelmee? We wachten het af.

🔥 *Op Texel werd in 2020 een Blauwstaart in zomerkleed gezien.*
Foto: René Pop

Japane Nachttegaal

Van de afdeling exoten kunnen we ook nog diverse soorten verwachten, zeker als onze winters zacht blijven. De Japane Nachttegaal kent een groeiende populatie in Italië en ook in het zuidwesten van Frankrijk nemen de aantallen toe. Dichter bij huis is een kleine populatie gevestigd in de buurt van Parijs. Gezien het bij ons een populaire volièrevogel is, zou het zo maar kunnen dat de eerste broedende Japane Nachttegaalen niet lang op zich laten wachten.

Sint Helenafazantje

Het Sint Helenafazantje werd in 1964 in Portugal geïntroduceerd (European Breeding Bird Atlas 2020). Hun normale verspreidingsgebied bevindt zich ten zuiden van de Sahara. Inmiddels is heel Portugal gekoloniseerd en rukt deze kleine zaadeter ook op in delen van Spanje. Als ze bij ons uit volière's ontsnappen kunnen ze met de huidige zachte winters wellicht ook hier vaste grond onder de voeten krijgen.

Tot slot

De lijst van potentiële nieuwe broedvogels is veel langer dan we hier bespreken. Wat te denken van Alpengierzwaluw, Baardgrasmus en Cirgors. We zullen het over heel wat jaren pas weten...

— Harvey van Diek

Op naar de 5.000 leden!

Volgend jaar tellen we al 50 jaar vogels in Nederland en vieren we dus een jubileum. Zonder de tellers zouden we niet zoveel kennis kunnen vergaren en delen met allerlei mensen en organisaties. Niet alleen de tellers maken voor Sovon het verschil, ook alle leden maken met hun jaarlijkse contributiebijdrage ons werk mogelijk. Samen met bijdragen van fondsen en eenmalige giften zorgt dat voor een basis van waaruit we belangrijke projecten en activiteiten kunnen financieren. Op dit moment is het aantal leden van Sovon gestegen naar ruim 4.500 leden. Hoe mooi zou het zijn als we voor ons 50-jarig bestaan doorgroeien naar 5.000. Help je mee?

GRATIS

Werf een nieuw lid en ontvang het boekje Wat zingt daar?

Help Sovon aan 5.000 leden en werf een nieuw lid. Aanmelden kan via www.sovon.nl/lidextra

Nieuw: lidmaatschap met digitaal abonnement

Met enige regelmaat krijgen we de vraag of het mogelijk is om Sovon-Nieuws digitaal te ontvangen in plaats van op papier. Dat kan vanaf nu. Wil je papier besparen, kies voor een digitaal abonnement. Je ontvangt dan per mail een link zodra een nieuw nummer uit is. Voor een overstap stuur je een mail naar leden@sovon.nl. Vergeet daarbij niet je waarnemerscode of lidnummer te vermelden. Voor de eenvoud blijft de contributie gelijk aan een 'normaal' lidmaatschap. Zo steun je zowel Sovon als het milieu!

Gift en fiscaal voordeel

Regelmatig ontvangt Sovon giften van particulieren, bijvoorbeeld als extra donatie bij de contributie. Zo werd Sovon in januari per post verrast door een mooie gift van € 250,- van een anonieme gulle donateur. Wist je dat je als particulier ook fiscaal voordelig aan Sovon kunt doneren? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag aan Sovon te schenken. Je kunt de gift aftrekken van de inkomstenbelasting. Als je zo'n periodieke schenking wilt doen, kun je de gift vastleggen met een formulier op onze website. Kijk voor meer informatie op sovon.nl/doneren.

Jaarlijks stelt de ledenraad de contributie vast. Deze is per 2022 met € 1,50 verhoogd. De laatste aanpassing dateerde van 2019.

Lidmaatschap per 2022	Basislidmaatschap	Pluslidmaatschap
	<ul style="list-style-type: none"> - U steunt Sovon! - Sovon-Nieuws (digitaal of papier) - 10% korting webwinkel 	<ul style="list-style-type: none"> - U steunt Sovon! - Sovon-Nieuws (digitaal of papier) - Limosa - 10% korting webwinkel
Normaal tarief particulieren	€ 21,50	€ 39,50
Gereduceerd tarief (oud) waarnemers en jongeren	€ 16,50	€ 34,50
Gereduceerd tarief Vogelwerkgroepen (2x Sovon-Nieuws)	€ 29,50	€ 47,50

🔗 Cursusleiders Jelle Abma en Albert de Jong hebben een drukke en succesvolle winter achter de rug.
Foto: Harvey van Diek

Uitgelicht

Begin 2021 overleed vogelaar en Sovonner in hart en nieren, Coen van Raaij. Coen was een gepassioneerd vogelaar, telde al jaren voor Sovon, maar hij las ook graag. Zijn boekenkast was goed gevuld! Goede vriendin Ryanne Brienen bood deze boeken te koop aan en doneerde de opbrengst aan Sovon. Met deze geweldige geste heeft ze het mooie bedrag van €1.718,90 opgehaald.

Eind 2021 kreeg Sovon daarnaast een legaat van €10.000,- vanuit het testament van mevrouw Nijland-Groen. Zij was een fervent natuurliefhebber met een groot hart voor de vogels om haar heen. Ze steunde ook van harte een aantal goede doelen, waaronder Sovon.

Zowel het legaat als de gift hebben we toegevoegd aan het Rob Goldbach Publicatie Fonds. Met dit fonds maken we publicaties zoals regionale avifauna's of over vogelonderzoek mogelijk.

Succesvolle cursus Water- en wintervogels

In het afgelopen winterhalfjaar verzorgde Sovon voor het eerst de online cursus Water- en wintervogels. Er deden 240 deelnemers aan mee. In een serie van tien lessen gaven Jelle Abma en Albert de Jong uitleg over de herkenning, het voorkomen en de ecologie van 130 soorten watervogels die in Nederland overwinteren. Ook de roofvogels werden besproken. Aansluitend op de online lessen in Zoom gingen de cursisten naar buiten om opdrachten uit te voeren, zoals het oefenen van een watervogeltelling. Veel deelnemers besloten na afloop om voor het eerst mee te doen aan een telproject. Daarnaast vormde de cursus voor de al actieve vogeltellers een mooie verdieping.

Het volgende winterseizoen hopen we de cursus te herhalen. Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden via sovon.nl/cursuswaterwintervogels

Limosa 94.4 met Grote Sterns, Purperreigers en meer

Limosa 94.4 is verschenen, opnieuw een veelzijdig nummer met stukken over Grote Sterns, Purperreigers, klauwieren, Grote Zilverreigers, Boerenzwaluwen en Zanglijsters.

Texel trekt Grote Sterns aan

De broedkolonie van Grote Sterns in het Wagejot op Texel wordt tijdens het broedseizoen ook bezocht door sterns die daar niet broeden. Het totaal werd geschat op 48.000 individuen, dat zijn er bijna drie keer zoveel dan het aantal broedvogels. Een aanzienlijk deel van de Nederlandse broedpopulatie van 19.500 paar is dus op de hoogte van de ligging en aantrekkelijkheid van Texel als broedgebied. Kennis die van belang kan zijn voor de keuze van een broedlocatie in de volgende jaren.

Broedende Purperreigers tellen met drones

De Purperreiger is een schuwe reigersoort die doorgaans op lastig bereikbare plekken broedt in drassige moerasgebieden. Dat maakt het inventariseren niet eenvoudig, maar met een drone zijn ze vanuit de lucht goed te zien. Betekent het gebruik van drones het einde van een tijdperk aan inventarisaties vanaf de grond?

Verder in Limosa 94.4

Onder meer een uitgebreide uiteenzetting van een gemengd broedgeval van Grauwe x Roodkopklauwier, een studie naar het mogelijke verband tussen de verandering in aankomst- en vertrekdata van Boerenzwaluwen en een stuk over hoe de aankomst op de slaappleats verschilt tussen volwassen en onvolwassen Grote Zilverreigers.

Lid worden?

Lees Limosa! Word Pluslid van Sovon en ontvang voortaan naast Sovon-Nieuws ook Limosa thuis! sovon.nl/lidmaatschap

In een van de volgende Limosa's

Vogels als verkeersslachtoffers, nachtelijk foeragegedrag Kokmeeuwen, Kieviten en regenwormen, IJslandse Regenwulpen in Nederland, Blauwe Kieken-dieven op slaappleatsen, sexratio Kuif- en Tafeleenden, Kleine Zilverreigers op Schiermonnikoog, Lachsterns in Groningen, de trek van de Spotvogel, Zeekoeten en staand want, en Grutto's op voorverzamelplekken.

— **Romke Kleefstra**
 > romke.kleefstra@sovon.nl

Meer te ontdekken.

ZEISS

Seeing beyond

ZEISS Victory SF 32

'Meer' is het sleutelwoord in natuurobservatie. Meer ontdekken, meer details zien en meer vogelsoorten identificeren aan de hand van het unieke verenkleed, kleuren en andere details. Het zeer brede gezichtsveld, de levensechte kleurweergave en unieke ergonomie van de ZEISS Victory® SF 32 maken dit mogelijk. De Victory SF 32 is zo ontworpen dat u zelfs de best verborgen vogels kunt vinden en observeren om ze duidelijk te kunnen identificeren, zowel in het riet, de struiken als het bos.

zeiss.nl/natuur

NL PURE 32
EEN MET DE
NATUUR

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK

BIRDING BREAKS

Vogel- en natuurreizen naar wereldwijde bestemmingen

Reis met ons mee!

- 100+ groepsreizen
- 22 fotoreizen
- 55 expeditiecruses
- 20 weekenden in Nederland

EEN SELECTIE VAN ONZE REIZEN IN 2022:

Georgië
€ 1.995,00
22 apr 22

Kazachstan
€ 3.495,00
17 mei 22

Brazilië
€ 5.695,00
20 aug 22

Noord-Spanje
€ 2.150,00
29 apr 22

Finland en Varangerfjord
€ 2.675,00
14 en 26 mei 22

Spanje - Tarifa en Coto Doñana
€ 1.695,00
5 sep 22

Spanje - Extremadura
€ 1.575,00
Div data

Vlissingen - Spitsbergen
Expeditiecruse
va € 2.550,00
15 mei 22

Noord-Spitsbergen
IJsberenspecial
va € 3.450,00
Div data in juni jul-aug

Griekenland
€ 1.945,00
2 mei 22

West-Papoea
€ 7.695,00
11 jul 22

Armenië
€ 2.350,00
14 mei 22

Kenia
€ 6.295,00
22 jul 22

Kijk op onze website voor het complete aanbod aan reizen!

Agto

www.birdingbreaks.nl • (020) 779 20 30 • info@birdingbreaks.nl
Kijk ook eens op onze facebookpagina voor actuele foto's en nieuws over onze reizen!

Vogels vliegen, wij niet!

Vogelreizen 2022

Spanje	Extremadura en Gredos	apr
Polen	Oderdelta en Slonsk (Zeearenden)	apr
Roemenië	Donaudelta, Vadu, Histria	apr & mei
Frankrijk	Camargue, Gorges en Causses	apr-mei
Polen	Biebrza en oerbos Bialowieza	mei
Engeland/Schotland	Farne Islands, Bass Rock, Cheviot Hills	mei & jun
Spanje	Spaanse Pyreneeën & Monegros	jun
Zweden	Falsterbo (vogeltrek)	sept-okt
Duitsland/Polen	Havelland & Oderdelta (Grote trap & Kraanvogels)	okt
Frankrijk	Vercors & Savoie (Dwerguil, Sneeuw- & Korhoen)	okt

In Polen en Spanje ook individuele reizen en maatwerk voor eigen groepjes

agronatura.nl 085-7853820 info@agronatura.nl

BLUE ELEPHANT
VOGELREIZEN
naar
droombestemmingen
voor beginnende én
doorgewinterde vogelaars

GROEPEN
INDIVIDUEEL
FOTOGRAFIE

www.blue-elephant.nl

Meeuwen
van Eddy van der Wal en Wim van der Wal

U ziet meer met veldshop.nl

optiek, ringmateriaal,
audiorecorders, boeken,
kleding en outdoor uitrusting

A BETTER VIEW
OF THE WORLD

MEOPRO AIR

BIRDING WITH PASSION

FEATURES

- HD** → HD OPTISCH SYSTEEM
- N₂** → MAGNESIUM BODY MET RUBBER BEKLEED
- Mg** → OPEN BRUG DESIGN
- Mg** → DIOPTRIE- EN SCHERPSTELKNOP IN ÉÉN
- → WATERPROOF, STIKSTOFGAS GEVULD

BESCHIKBARE MODELLEN

→ 8x42 HD → 10x42 HD

Technolyt[®]

meopta

EXPLORE MORE
AT OUR E-SHOP

WWW.TECHNOLYT.NL

Foto: Bennie van den Brink

Zanger van de zandgronden

De leeuwerik. Dichters als Shelly en Gezelle waren er lyrisch over. Maar dat ging over de Veldleeuwerik. En het is het verdwijnen van de Kuifleeuwerik dat vogelliefhebbers tot weemoed stemt. Maar de Boomleeuwerik dan? Daar hoor je minder over. Buiten de schijnwerpers doet deze vogel het echter niet slecht.

Boomleeuweriken zijn typische broedvogels van de duinen en de oostelijke zandgronden. Het is de enige leeuwerik in Nederland die de afgelopen decennia in aantal is toegenomen. Vooral in de duinstreek, waar steeds kalere vlaktes komen, gaat het ze voor de wind.

Maak een voorjaarswandeling over de Veluwe en je hoort ze gegarandeerd. Teruggekeerd uit hun overwinteringsgebieden in Zuid-Europa zingen ze in hun vleermuisachtige fladdervlucht, soms de hele dag door. Al in februari kun je hun melodieuze zang horen. Eind maart start de eileg al en verstomt hun zingen. Wie van de uitbundige baltsvluchtjes wil genieten, kan er dus maar beter vroeg bij zijn.

Ook de Boomleeuwerik verdient een lofdicht. Dat is er gelukkig ook. Frederik van Eeden schrijft in 1901 al: 'Nu weet ik welke vogel mijn lieblingsvogel heeten mag, die even opgetogen zingt zomernacht en winterdag.' Hij had er kijk op. En toen moest de opmars in aantallen nog beginnen.

— **Marcel Wortel**